

Косенкова І.А.,
здобувач кафедри
педагогіки вищої школи та освітнього менеджменту
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

ОСОБИСТІТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ АКСІОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО

У статті розглянуто проблеми формування особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти у ВНЗ педагогічного профілю. Основну увагу зосереджено на використанні ідей педагогічної спадщини К.Д. Ушинського для визначення цілей, ціннісних орієнтацій, мотивів, які скеровують професійну спрямованість підготовки майбутнього педагога.

Ключові слова: педагог, професійна підготовка, К.Д. Ушинський, особистість учителя, дошкільна освіта.

Викладач – основний елемент у справі навчання й виховання підростаючого покоління. Від якості його професійної підготовки, рівня компетентності залежить формування особистості кожного члена суспільства, розвиток інтелектуального потенціалу країни. Нині помітно активізувалися пошуки шляхів радикальної модернізації системи освіти як необхідної умови підготовки підростаючого покоління до здійснення соціально-економічних перетворень у державі. Тому особистісний потенціал викладача нової епохи має базуватися на системі цінностей і норм поведінки, що здатна забезпечити розвиток науки, техніки й виробництва, мистецтва й культури України. Багато в чому це залежить від того, наскільки швидко педагогічне співтовариство держави усвідомить себе однієї з головних рушійних сил у цьому процесі, визначить, які компоненти навчального процесу переосмислити, які гуманістичні підходи до навчання й виховання застосувати.

Сучасні педагоги постійно звертаються до творчості К.Д. Ушинського, оскільки його ідеї працюють на благо виховання нових генерацій, постійно відроджуються, сприяючи вдосконаленню теорії і практики навчально-виховного процесу. Чільне місце у педагогічних дослідженнях, зокрема Л. Ваховський, В. Довбня, О. Кот, Л. Рогова відводиться доцільності переосмислення філософсько-педагогічної спадщини видатного педагога К.Д. Ушинського у процесі професійного становлення молодого фахівця [1; 3; 5; 7].

Теоретичну концепцію аксіологічних ідей К.Д. Ушинський реалізував у методичній літературі, підручниках, у роботах, присвячених організації народних шкіл. У системі розвиваючого навчання К.Д. Ушинський особливу роль відводив особистості вчителя. Нині в умовах загальної трансформації системи освіти саме викладач творить особистість, прищеплює студентам засади загальнолюдської культури, застерігає від про моральної деградації.

Процес навчання й виховання, на його думку, неможливий без натхненного впливу особистості педагога, не замінного в цій справі. «У вихованні всі має ґрунтуватися на особистості вихователя, – писав К.Д. Ушинський, – оскільки виховна сила бере витoki лише з природного джерела людської особистості. Жодні статuti і програми, жоден штучний організм установи...не може замінити особистості в справі виховання... Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер»[9, 200].

У статті «Проект учительської семінарії» К.Д. Ушинський оприлюднив докладний план підготовки вчителя, основні вимоги до його особистості. Такими він визначив: високий професіоналізм, глибока теоретична підготовка, творчість і комунікабельність, що й до нині суспільство пред'являє до педагога [8, 110].

У численних своїх працях К.Д. Ушинський відзначає, що однією з найважливіших якостей педагога є знання не лише власного предмета, але й ґрунтовні спеціально-педагогічні. Він наполягав, що майбутньому

викладачеві потрібно сформуванати комплекс педагогічних навичок, необхідних у роботі. Зокрема, вчитель має навчитися гарно й правильно писати, малювати, креслити, ясно й виразно читати та, за можливості, співати.

Перед ВНЗ педагогічного профілю К.Д. Ушинський ставить три завдання:

- розробка наук, що всебічно вивчають людину;
- підготовка ґрунтовно освічених педагогів;
- поширення серед учителів і громадськості педагогічних знань і переконань.

Нині молоді фахівці найчастіше не мають чітких уявлень про педагогічну майстерність, професійні навички і якості викладання обраної дисципліни. У подальшому на їхню перепідготовку витрачається значна кількість часу, а також коштів. На нашу думку, лише професіонал своєї справи може впоратися з поставленим завданням – випустити з ВНЗ дипломованого фахівця.

Як відзначав К.Д. Ушинський, викладач-формаліст дарма втрачає сили й час на проведення навчальних занять, оскільки його «підопічні» на заняттях лише ледарюють, знаючи, що і без нудних «пояснень» учителя вони знайдуть усю інформацію в підручнику [10, 76]. Саме творчість педагога запорука успіху всього навчального процесу. «Золоте правило» К.Д. Ушинського й сьогодні звучить актуально. Вільної творчості не вистачає багатьох педагогам і в ХХІ ст.

Випробувано чимало методичних підходів до професійної підготовки педагога, а саме: конструювання навчання у ВНЗ і після його закінчення на основі застосування індивідуально-типологічного підходу; розвиток соціальної і професійної мобільності фахівця; інтеграція середніх спеціальних і вищих педагогічних навчальних закладів; гуманітаризація і гуманізація навчально-виховного процесу; упровадження науково-дослідного принципу в навчальний процес тощо. Використовуються можливості як

класичної, так і профільної університетської освіти – фундаментальність, науковість, технологічність, варіативність. По-справжньому гуманне суспільство не може існувати без педагога – духовного провідника, наставника, помічника, який володіє мистецтвом впливати, будити думку, спонукати, заражати. Вважаємо, що розвиток української нації можливий лише за умови існування її освіченої, високодуховної, інтелігентної частини – професійного вчительства. Нині великі надії покладаються на інноваційну підготовку фахівця дошкільної освіти, оскільки студент ВНЗ педагогічного профілю має сформуватись як одна з найважливіших постатей суспільства. Як зауважують дослідники, значно простіше трансформувати самосвідомість майбутнього фахівця в напрямі національно-культурних і морально-психологічних цінностей, ніж намагатися змінювати сформовані установки досвідчених педагогів [2].

К.Д. Ушинський вважав, що педагог може впливати на особистість учня лише тоді, коли він буде мати усталені переконання, розуміти й усвідомлювати свою роль у навчально-виховному процесі, високу мету педагогічної діяльності. Дійсно, теоретичні положення видатного педагога актуалізуються у наш час. Нові суспільні відносини висувають особливі вимоги до педагога, а саме: висока освіченість, ініціатива, професіоналізм, мобільність, психологічна сумісність, вміння долати труднощі.

У дослідженнях з педагогіки й психології вищої школи відзначається безпосередня залежність ефективності навчання від його мотивації. Серед основних завдань, що стоять перед кожним викладачем, немає іншого більш важливого й, водночас, більш складного завдання, ніж формування в студентів позитивної, стійкої мотивації, яка спонукувала б до завзятої, систематичної навчальної роботи [6, 278]. Бажання працювати краще, більш якісно виникає переважно під впливом внутрішніх мотивів: почуття совісті і честі, потреби в самореалізації, в успіху, інтересі до педагогічної професії. Отже, метою сучасної вищої професійної освіти є створення таких

педагогічних структур і технологій, при використанні яких студенти вчилися б мислити в критико-творчій манері.

Творча діяльність, до якої належить і педагогічна, має значний внутрішній стимулюючий потенціал. Джерелом, яке забезпечує творчу активність майбутніх педагогів, є мотиви самоактуалізації особистості у сфері професійної діяльності. Механізмом виникнення таких мотивів є система професійно-ціннісних орієнтацій особистості студента, у якій домінують роль відіграють гуманістична спрямованість діяльності педагога і його соціальна відповідальність.

Джерелом розвитку особистості майбутнього педагога дошкільної освіти є діяльність і спілкування в сфері освіти й самоосвіти. При цьому розвиток на новому професійному й особистісному рівні здійснюється, в основному, шляхом особистісних зусиль і власної творчої діяльності студента. Зовнішній вплив націлено пріоритетно на організацію умов для стимулювання активної діяльності самої особистості. Отже, використання внутрішніх резервів для вдосконалення професійної підготовки студента протягом усього часу навчання у ВНЗ вважаємо пусковим механізмом формування готовності до майбутньої діяльності і формування професійної компетентності.

1) Опрацьований масив наукової літератури дозволив нам виокремити в структурі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти здатності, необхідні для успішної педагогічної діяльності, а саме:

- комунікативність, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й отримувати задоволення від спілкування;

- перцептивні здібності, що включають професійну проникливість, пильність, педагогічну інтуїцію, здатність розуміти іншу людину;

- емоційна стабільність, що полягає в умінні володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від зовнішніх чинників;

- оптимістичне прогнозування, тобто передбачення розвитку особистості вихованця з орієнтацією на позитивне в ньому;

- креативність, що виявляється у творчості, спроможності генерувати неординарні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації [4, 145].

У ході підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти важливо працювати над виробленням такого синтезу якостей і властивостей особистості, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати професійну діяльність. Усі вищезазначені якості характеризують психологічну стійкість у професійній діяльності. В основі її – позитивне емоційне ставлення до себе, до вихованців, до праці.

Для педагога робота над собою – необхідна передумова набуття і збереження професіоналізму. Це цілеспрямований процес, що є продовженням професійного становлення, у ході якого майбутній фахівець дошкільної освіти з об'єкта виховного впливу («Я – студент, хай мене вчать») перетворюється на суб'єкт організації власної життєдіяльності («Я – майбутній фахівець, готую себе до цього»): самостійно обирає мету самовдосконалення, постійно аналізує здобутки професійного зростання, займається самоосвітою. Без такої роботи з розвитку власної майстерності не уявляли себе навіть найталановитіші педагоги. Використання парадигми особистісно-орієнтованого навчання для формування майбутнього фахівця дошкільної освіти може дати позитивний результат за умови, коли сам викладач ВНЗ буде творцем. Педагог «приречений» у цьому випадку на творчість.

Отже, звернення до філософсько-педагогічної спадщини К.Д. Ушинського створює широку методологічну перспективу інноваційних реформ і суттєвих зрушень в системі професійно-педагогічної освіти в

Україні. Без усвідомлення високого призначення педагогічної діяльності, неможливо прийти до бажаного результату – сформованості цілісної самодостатньої особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти. Ідеї видатного педагога, висловлені в середині ХІХ ст., набувають особливою актуальності на сучасному етапі реформування й модернізації національної системи освіти. Системний підхід до аналізу готовності до професійної діяльності майбутніх педагогів дошкільної освіти зумовлює єдність усіх компонентів цього процесу, в основі якого знаходиться забезпечення неперервного інтелектуального, творчого й професійного розвитку особистості студента під час навчання у ВНЗ педагогічного профілю та його самовдосконалення протягом усього життя, що є основним постулатом філософсько-педагогічної спадщини К.Д. Ушинського.

Джерела:

1. Ваховський Л.Ц. Антропологізм як провідний принцип педагогіки К. Ушинського / Л.Ц. Ваховський. / Л. Ц. Ваховський // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки : збірник / М-во освіти і науки України, Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. - Ніжин, 2009. - № 4. - С. 17-19.
2. Гончаренко А.М. Готовність педагога дошкільного навчального закладу до впровадження базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / А.М. Гончаренко // Международная конференция «Детство в современном мире: первые 7 лет и вся жизнь», Москва, 21-26 июня, 2009. – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/p12.html>
3. Довбня В.М. Проблема людини у філософській антропології Костянтина Ушинського [Електронний ресурс] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.05 / В.М. Довбня. - Дніпропетровськ : Дніпропетровський нац. ун-т, 2003. - Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../4.html (назва з екрану).

4. Кан Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М: Просвещение, 1987 –147 с.
5. Кот О.П. Антропологічні ідеї К.Д. Ушинського[Електронний ресурс] / О.П. Кот- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Pfto/2011_19/files/P1911_02.pdf
6. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики. Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564с.
7. Рогова О.Г. Чинники духовно-морального виховання за антропологією К.Д Ушинського [Електронний ресурс] / О.Г. Рогова. - Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../Rogova.pdf (назва з екрану).
8. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори / К.Д. Ушинський // Ушинський К.Д. Твори : в 6 т. / К.Д. Ушинський. - К. : Держ. учбово-педагогічне вид-во, 1954. - Т. 1. - С. 33-49; 43-103; 110-126; 148-165; 168-196; 207-208; 431.
9. Ушинський К.Д. Загальний погляд на виникнення наших народних шкіл // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. – К.: Рад.школа, 1983. – Т.2. – С.191-202.
10. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К.Д. Ушинський // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : у 6 т. / К.Д. Ушинський. - К. : Радянська школа, 1982. - Т. 1. - 339 с.

В статъе рассматриваются проблемы формирования личности будущего специалиста дошкольного образования в Вузе педагогического профиля. Основное внимание сосредоточено на использовании идей педагогического наследия К.Д. Ушинского для определения целей, ценностных ориентаций, мотивов подготовки профессиональной направленности будущего педагога.

Ключевые слова: педагог, профессиональная подготовка, К.Д. Ушинский, личность учителя, дошкольное образование.

The article deals with the problem of creation of the personality of future specialist in pre-school education at the High Educational Establishment with pedagogical specialization. The key attention is paid to the implementation of the ideas of Ushinskii's pedagogical heritage for marking the targets, valuable orientations, motivations for preparing of the future intelligent teacher.

Key words: teacher, professional training, K.D. Ushinskii, teachers personality, pre-school education.